

УДК 338.4 (045)

Тлумачення економічної сутності категорії «дохід»

Попович О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту
Національного авіаційного університету

Діденко Н.Ю.

студентка
Національного авіаційного університету

У статті розглянуто різні погляди економістів на визначення поняття «дохід», наведено найприйнятніше трактування, що повною мірою відповідає чинному законодавству, враховуючи призначення доходів в управлінні і розвитку сучасних підприємств.

Ключові слова: дохід, витрати, прибуток, рента, економіка, теорія.

Попович О.В., Діденко Н.Ю. ТОЛКОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СУЩНОСТИ КАТЕГОРИИ «ДОХОД»

В статье рассмотрены различные взгляды экономистов на определение понятия «доход», приведена наиболее приемлемая трактовка, в полной мере соответствующая действующему законодательству, учитывающая назначение доходов в управлении и развитии современных предприятий.

Ключевые слова: доход, расходы, прибыль, рента, экономика, теория.

Popovich O.V., Didenko N.Y. INTERPRETATION OF ECONOMIC ESSENCE OF CATEGORY «INCOME»

Different views of economists on the definition of «income» are scalable interpretation that fully comply with current legislation, given the purpose of income in the management and development of modern enterprises.

Keywords: income, expenses, profit, rent, economy, theory.

Постановка проблеми. Підприємства здійснюють свою діяльність з метою отримання доходу. Таким чином, доходи підприємств незалежно від галузі діяльності, форми власності та інших показників набувають особливо важливого, ключового значення. У широкому розумінні «дохід» означає будь-яке надходження грошових коштів або матеріальних цінностей, що мають грошову оцінку. Для управління доходами необхідне їх обґрунтоване детальне визначення для здійснення їх подальшого обліку, аналізу та контролю [10]. Тому точне тлумачення поняття «дохід» є найважливішим процесом для побудови системи управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна категорія «дохід» досліджується протягом багатьох століть в тісному взаємозв'язку з такими термінами як «виручка» та «прибуток» в працях А. Сміта, К. Маркса, Дж. Мілля, Дж. Хікса, В. Парето, Л. Вальраса, Ф. Найта та інших [7].

На сучасному етапі досліджень категорії «дохід» увага зосереджується на поглибленні теоретичних і методичних аспектів формування, розподілу і використання доходу на рівні окремих господарюючих суб'єктів.

Поняття «дохід» висвітлюється в наукових публікаціях багатьох сучасних дослідників, зокрема, І.О. Бланка, Н.М. Бондаря, Ф.Ф. Бутинця, В.П. Грузінова, В.В. Кулішова, Л.Г. Мельника, В.І. Тітова та інших [9].

Проте, серед науковців не сформувалося єдиної думки щодо економічної сутності цього поняття, визначення особливостей формування доходів підприємств в процесі їх операційної діяльності. Це зумовлює необхідність поглиблення теоретичних досліджень економічної сутності доходів з операційної діяльності підприємств. Аналіз наукових досліджень і публікацій підтверджує, що в Україні зростає інтерес вчених до проблем точного трактування доходів підприємства різних галузей діяльності.

Формулювання цілей статті є дослідження сутності поняття «дохід» підприємства, огляд наукових праць економістів щодо дохідності та визначення проблем, що сприяло б правильній організації облікового процесу й оперативному прийняттю відповідних управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу. Вчені-економісти багатьох країн світу, незалежно від періоду їх досліджень, висвітлювали катего-

рію доходу в найрізноманітніших аспектах. Незважаючи на різні напрями їх наукових досліджень, поняття «дохід» зустрічалось у працях майже всіх дослідників. Ця категорія була предметом широких дискусій серед представників різних економічних шкіл і течій. Різні погляди на визначення категорії «дохід» представлено в таблиці 1.1.

Дохід – поширене, часто застосовуване та в той же час надзвичайно багатозначне поняття, що вживається у різноманітних значеннях.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та порядок її розкриття у фінансовій звітності визначає положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» [2]. Згідно з міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку, термін «дохід» означає збільшення економічної вигоди протягом звітного періоду або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу, за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена. Тобто доходи покрива-

Таблиця 1.1

**Тлумачення економічної сутності категорії «дохід»
представниками різних економічних шкіл [7]**

Економічні школи	Тлумачення економічної сутності категорії доходу
Класична економічна теорія (У. Петті, А. Сміт, Ж.Б. Сей, Д. Рікардо)	Джерело вигоди виявлялося не тільки на стадії виробництва продукції у формі скорочення витрат, а й у процесі обміну товарами у формі збільшення обсягу продажів. Звідси випливало, що будь-яка суспільно корисна праця могла сприяти зростанню доходу. Адам Сміт висловлював такі думки щодо джерел доходів: «Заробітна плата, прибуток і земельна рента є трьома первісними джерелами будь-якого доходу, так само як і будь-якої мінової вартості. Усякий інший дохід в остаточному підсумку одержують з одного або іншого із цих джерел».
Маржиналістська економічна теорія (Е. Бем-Баверк, Л. Вальрас, У. Джевонс, В. Парето, І. Фішер, Дж. Хікс)	Ця економічна теорія досліджувала проблему формування доходу не з боку пропозиції, через витрати, як це робила класична школа, а з боку попиту, через ставлення людини до речі, що виявляється у сфері особистого споживання й обміну. Вихідним було положення про те, що на дохід впливають не тільки особисті інтереси виробника, а й інтереси споживачів товарів і послуг.
Неокласична маржиналістська теорія (М. Блауг)	Основний акцент економіст МаркБлауг робить власне на теорії доходів з позиції макроекономіки, розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, не визнаючи теорію зарплати, прибутку, ренти й відсотка основою цього питання.
Кейнсіанська економічна теорія (Дж. М. Кейнс)	Кейнсіанська концепція розглядала як додаткове джерело доходу мотиви поведінки індивідів: «виникнення й рух доходу .... можуть бути пов'язані з поведінкою людей». Джон Мейнард Кейнс стверджував, що економічна система має потребу в державному регулюванні.
Неокласична економічна теорія (Дж. Кларк, А. Пігу, Ф. Хайек, Г. Хаберлер)	Джон Бейтс Кларк дав пояснення створенню доходів. Вчений – неокласик сформулював закон природного порядку: «Кожному фактору – певна частка в продукті й кожному – відповідна ви нагорода – ось природний закон розподілу». Висновок Джона Кларка, що стосується розподілу створеної вартості, полягав у тому, що дохід кожного фактора пропорційний кількості й вартості його граничного продукту. Український вчений Михайло Туган-Барановський, на основі теорії Джона Кларка, розробив соціальну теорію розподілу, де вказав на два чинники, від яких залежить заробітна плата: економічний та соціальний. Економічний чинник – це зростання продуктивності суспільної праці, соціальний – соціальна дієвість робочого класу. Дохід, що заснований на експлуатації робітника капіталістом, – це прибуток, а нетрудовий дохід, який впливає з використання корисних властивостей землі – це рента
Марксистська економічна теорія (К. Маркс, Е. Бернштейн, Р. Гільфердінг, К. Каутський, В. Ленін)	Марксистський підхід до формування доходів ґрунтується на теорії трудової доданої вартості. Відповідно до теорії Карла Маркса, джерелом доходу є праця. У створенні нової вартості бере участь тільки один фактор – робітник, власник робочої сили. Інші види доходів є лише результатом неоплаченої праці робітників.

ють зобов'язання, які виникають одночасно з витратами, понесеними у зв'язку з отриманням цих доходів, і збільшують капітал. У разі, коли доходів вистачає тільки на покриття таких зобов'язань, а на збільшення капіталу ні, прибуток відсутній. Отже, не будь-яке надходження активів визначається доходом, і не будь-які доходи передбачають прибутки. Визначення поняття «дохід» в працях відомих вчених подано в табл. 1.2.

У сучасних умовах цей термін починає набувати ширшого значення і тлумачення: по-перше – як основне джерело прибутку (чистого доходу); по-друге – як складна за структурою категорія, що вимагає теоретичного й методологічного уточнення [8].

Категорія доходу дотепер не набула стійкого значення в економічній літературі, нормативних документах, звітності підприємства й організацій.

Доходи є фінансовою базою розвитку діяльності підприємства, що забезпечує вирішення таких найважливіших завдань:

- доходи підприємства (основна їх частина) є джерелом відшкодування всіх поточних витрат, пов'язаних із здійсненням фінансово-господарської діяльності; реалізація даного завдання забезпечує діяльність підприємства;

- частина доходів підприємства служить джерелом виплат податкових платежів, за рахунок якої поповнюється державний і місцевий бюджети та позабюджетні фонди, завдяки цій частині доходу виконуються фінансові зобов'язання підприємства перед державою;

- певна частина доходів є джерелом формування прибутку, формуються фонди виробничого і соціального розвитку, забезпечується самофінансування підприємства в майбутньому.

У сучасній західній і вітчизняній науковій літературі дохід, окрім зазначених вище положень, розглядається також і як одна з центральних величин у теорії оподаткування та податковому законодавстві. Так, для цілей оподаткування дохід трактується як надходження, що виникають на основі процесу ціноутворення, з урахуванням відповідних понесених затрат у розрізі окремих джерел (форм) доходу або його суб'єктів [3].

Висновки з цього дослідження. Найбільш узагальнюючим, прийнятним з погляду використання в термінології визначенням доходів, що повною мірою відповідає чинному законодавству та враховує значення в розвитку діяльності підприємства, можна вважати таке:

Дохід підприємства – це збільшення економічних вигід у результаті надходження

Таблиця 1.2

Тлумачення економічної сутності категорії «дохід» у сучасній науковій літературі

Автор	Тлумачення економічної сутності категорії доходу
Бутинець Ф.Ф. [4]	Як економічна категорія дохід (виручка) є потоком грошових коштів та інших надходжень за певний період, отриманий від продажу продукції, товарів, робіт, послуг.
Грузінов В.П. [6, с. 340]	Дохід підприємства складається з виручки від реалізації продукції (робіт, послуг), основних засобів (зайвих) й іншого майна підприємства, а також з доходів від позареалізаційних операцій
Волков О. [5, с. 364]	Дохід підприємства – це приріст суми грошей над їх витратами на спожиті в процесі виробництва засоби, який отримує підприємство від реалізації новоствореної вартості
Шмиголь Н.М. [11]	Дохід підприємства – це збільшення економічних вигід внаслідок надходження активів і/або погашення зобов'язань, що приводить до зростання капіталу організації, за винятком внесків учасників (власників майна), та отримане внаслідок використання в господарському процесі залучених для цього економічних ресурсів та конкурентних переваг в умовах прийняттого рівня підприємницького ризику
Камінська Т.Г. [8]	Доходами організації визнаються збільшення економічних вигід протягом звітного періоду внаслідок надходження активів і / або підвищення їх вартості, і / або зменшення зобов'язань, які приводять до збільшення капіталу організації, за винятком внесків власників
Біла О.Г. [3, с. 72]	Грошові надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – це загальний дохід від основної діяльності підприємства, його внесок у валовий внутрішній продукт країни

активів і/або погашення зобов'язань, що приводить до зростання капіталу організації, за винятком внесків учасників (власників майна), та отримане внаслідок використання в господарському процесі залучених для цього економічних ресурсів та конкурентних переваг в умовах прийняттого рівня підприємницького ризику.

Отже, економічна суть доходів полягає у відшкодуванні витрат на ведення діяльності й отримання відповідної суми прибутку, яка забезпечує досягнення стратегічної мети підприємства – приріст власного капіталу, а логічне та структуроване визначення доходів дає можливість ефективно ними управляти, та бути складовою сучасної системи управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 «Дохід», затверджений від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_025, вільний.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. №290, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>, вільний.
3. Біла О.Г. Фінанси підприємств: Навчальний посібник / О.Г. Біла. – Львів: Вид-во «Магнолія 2006», 2008. – 383 с.
4. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ПП «Рута», 2006. – 832 с.
5. Волков О.И. Экономика предприятия: учебник / под ред. проф. О.И. Волкова. – М.: Изд-во ИНФРА-М, 1997. – 416 с.
6. Грузинов В.П. Экономика предприятия (предпринимательская): учебник. – Изд. 2-е / В.П. Грузинов. – М.: Изд-во ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 795с.
7. Економічна енциклопедія. У трьох томах. – Т. 1 / за ред. С.В. Мочерного та ін. – К.: Вид. центр «Академія», 2002. – 863 с.
8. Камінська Т.Г. Взаємозв'язок доходів і витрат як категорій оціночних характеристик руху капіталу в обліку / Т.Г. Камінська // Науковий вісник НУБіП України: зб. наук. праць. – К.: Вид-во НУБіП України, 2010. – Вип. 154.
9. Мельник В.М. Основи економічного аналізу: Короткий теоретико-методологічний курс. Навчальний посібник / В.М. Мельник. – Х.: «Кондор», 2003. – 128 с.
10. Федорович Р.В. Теорія економічного аналізу: Підручник для ВНЗ / Р.В. Федорович. – Т.: Економічна думка, 2002. – 522 с.
11. Шмиголь Н.М. Економічна суть доходів та доходності в системі управління підприємством / Н.М. Шмиголь // Держава та регіон: наук.-виробн. журнал. – Сер.: Економіка та підприємництво. – Запоріжжя: Вид-во Класичного приватного університету. – 2009. – № 7. – С. 221-225.